

KARACADAĞ

15

KARACADAĞ

Diyarbakır Halkevi Tarafından ayda bir Çıkarılır

5 NİSAN

Şeref Kışmır

5 Nisan ATATÜRK'ün Diyarbakırlıların fahri hemşeriliğini kabul ettiği gündür. Bu günün Diyarbakırlılar için ifade ettiği mana büyük kurtancının Türk tarihine bıraktığı şanlı mirasların bir sahifesini teşkil etmesi itibarile çok mühimdir.

Diyarbakır üzerinden iskenderuna inmek isteyen Ruslar Muş ve Bitlisi aldıktan sonra Diyarbakır istikametinde ilerlemeye başlamışlardı. Cihan harbinin o buhranlı günlerinde 7 inci kolordu Kumandanı olarak Diyarbakıra gelen Anafartalar Kahramanı yaptığı askeri hareketlerle Rus kuvvetlerini geriye atarak Diyarbakır düşman istilasına uğramaktan Bitlis ve Muşu Rus istilasından kurtarmıştı. Türk Milleti onu general rütbesile ilk defa Diyarbakırda tanıdı, Türk tarihi onun 1919 dan

evvelki hayatının en şanlı sahifelerini Diyarbakırda buluyor. İşte kısaca söylediğim bu tarihi hadisedir ki Diyarbakırlıların ebedi Şefe 4-4-936 tarihinde fahri hemşeriliklerini kabulleri için yaptıkları ricayı lütfen kabul buyurmalarına sebep olmuştur. ATATÜRK yaptığı inkılaplar, taşıdığı yüksek fikirlerle bu gün Türk milletinin ve bütün bir beşeriyetin atasıdır, malıdır. Fakat yalnız Diyarbakırlıların fahri hemşerisidir.

İşte 5 Nisan gününün Diyarbakırlılar için manası ve türk tarihi için ehemmiyeti .

Her yıl 5 Nisan günü meydanlara toplanarak ATATÜRK'ün aziz hatıralarını anar , her sahifesi gençlik için bir ibret dersi olan şan ve zaferle dolu hayatını okur, onun yalnız bizlere verdiği bu şereften dolayı kendisine teşekkür

telgrafları çeker; O gece fenâr alayı tertip ederek tarihin bir sahifesini canlandırırđık. Bu yılda bir noksanla aynı şeyleri yaptık. Fakat onsuz olarak, gözlerimiz yaşlı olarak . Hakikatta gözlerimizin yaşlı hislerimize hakim olmadığımız içindi. Her yıl 5 Nisanı ondan ayrı kilometrelerce uzakta yaparken

bu yıl onunla beraber yaptık, çünkü o Ankaranın toprağına değil bütün eserleri , inkılapları ve fikirleriyle Türk Milletinin kalbine gömülmüştür. orada yaşıyor ve orada yaşıyacaktır...

Şeref Kışmir

Folklor ve Atalar Sözü

A. Ş. Kavut

(1846) senesinde (Alberos Melton) adlı bir İngiliz yazmanı (The Athenaeum) dergisinin 22 Ağustos günlü sayısında (Folklor) (1) başlıklı bir makale yazdı. Bu tarihten evvel gene aynı sene (Jacob Grimm) adlı bir Alman bilgini (Alman efsanelerini) derliyerek bastırdı. O günden itibaren Halkiyata büyük bir önem verildi. Her Ulus kendi halkiyatını derlemeye bu alanda araştırmalar yapmaya koyuldu. Nihayet 1878 yılında derleme işi yer yuvarlağının her tarafına yayıldı.

Halkiyatın, bir ulusun medeniyet tarihini tamamlamak ve aydınlatmak bakımından değeri sınırsızdır. Bunun için her millet halkiyata bir değer vermiştir.

Bizde halkiyata alaka Celâl Sahirin (Halka doğru) adlı dergiyi çıkarma tarihi olan 1913 ten sonra başlar. (2) Bundan önce halkiyattan bazı maddeler (Türküler , ata sözleri Vs.) derlenmiş isede bunlar nihayet bir heves ve merak mahsulü idiler. O devirlerde halkiyata değil halk ozanlarına bile değer verilmezdi. Bu yüzden halk arasında parlayan bir çok ışıklar zamanla sönüp gitmiştir.

Halkiyatla ilmi bir şekilde

uğraşmak ve derlemek işi Cumhuriyet devrinde başlar. Ziya Gökalp'ın 1923 tarihinde Diyarbakırda çıkardığı (Küçük mecmua) da halkiyata ait bir çok yazılar çıktı. Üç sene sonra Ankarada çıkan (Muallimler birliği) dergisinde H. Zübeyrin Halkiyatın tarihçesine ve usullerine ait yazıları zikre şayandır. Ve nihayet İstanbul ve Ankarada (Halk bilgisi derneği) adıyla iki cemiyet kuruldu.

Halkevlerinin yapacağı önemli işlerden biride kendi bilgisini halkiyatını derlemektir. Bu gün yurdun bir çok yerlerinde çıkan halkevleri dergilerinde iftiharla söyleyebilirizki halkiyata çok kıymet verilmekte her gün yeni yeni eserler çıkmaktadır. (3)

Her sahada olduğu gibi bizim evimiz de bu vadiye derin araştırmalar yapmaktadır. İçinde doğduğum ve büyüdüğüm Diyarbakırda çocukluk hayatım, kadın toplantılarında, mangal sohbetlerinde, düğünlerde, ziyafetlerde

(1) Kelime İngilizce olup (Folk - Halk,lor - bilgi) anlamına gelir.

(2) Burada Ziya Gökalp'ın (Halk medeniyeti) adlı yazıları önemlidir.

(3) Gelecek sayıda çıkan eserlerin bir listesini sunacağım.

geçti. Daha o zamanlarda Halk masallarını, Türkülerini, bilmece-lerini Vs. defterime yazdım. Halkiyata olan hevesim o zamandan başladı. Bu hususta bilgi edinmek için halkiyata ait bir çok eserleri, makaleleri, okudum. Ve yurduma bir hizmette bulunmak gayesiyle halkiyata giren unsurları derledim. Bunlar halkevi tarafından kitap halinde çıkacaktır. Ben bu sahifelerde sayın okuyucularına her sayıda halkiyat unsurlarından birinden bahs edecek örnekler vereceğim.

Atalar Sözü

Rusların "kızıl söz, kanadlı söz", Eski Yunan ve Romalıların "Hüküm" ferma "düşünceler", İtalyanların, "Halkın mektebi" dedikleri Atalar sözünü Fransanın tanınmış luğatçılarından (Litre): "Halkın ağzında dolaşan ve az kelime ile meramı, isteği anlatan bir sözdürki kaidei külliye hükümedir." diye anlatır.

Sonu var

A. Ş. Kāvut

Diyarbakır Kitabeleri

S. Savcı

Fasıl (Bölüm) 5

Kitabe No, 26

Besmele Mimma tatavaa biamelihî vel-infaku aleyhî min malihî mevlanel-emir el-isfehsalar el-ecell Kemaleddin şerâfûl-islâm cemalül-devle behaül-mille rüknül-ümme mükaddimül-cüyüş tacül-ümera fahrul-mealî Ebilkasim Ali bini el-hasen bini beysan min nasiri emiril-müminin (Murtaza gibide okunabiliyor).

Bu kitabe Ulu caminin cümle ve çarşı kapısının önünde bulunan büyük kemerin üstünde ve bir siper altında bir satır halinde ve alttaki iki küçük parça ile beraber müzeyyen bir küfi ile yazılmıştır. Kitabenin iki tarafında avları üstüne çullanmış iki arslan görülmektedir. Kitabe Beysan oğlu hasenin babası Aliye aittir.

Kitabe No. 27

İnnema ye'mürü mesacidellah men amene billahî vel-yevmil-ahirî ve ekamessalate ve etezekât (Ebilkasim) (bini beysan).

Bu kitabe Ulu Caminin avlusunun şark tarafındaki maksurenin ve cümle kapısının ikinci katının orta penceresi üzerinde ve iki sütun arasında yazılı bir ayeti

kerime ile kitabenin sağ ve solundaki sütun başlıklarında (Ebilkasim bini beysan) kelimelerinden ibarettir. Kitabenin kime ait olduğunu söylemek zaittir.

Kitabe No. 28

.... Billahî (Başlık üzerinde yazılıdır) vel-yevmil-ahirî tetavva-a biamelî hazihil-sufetil-şarkiyyeti min esasiha ilâ alâha vel-maksuretil-ulya basereha (başereha gibi de okunabilir) min malihî iptigae merdatillâhî tealâ mevlânel-emir el-isfehsâlar el-ecell kemaleddin şerâfûl-islam cemalül-devle behaul-mille mukaddimül-cüyüş tacül-ümera Ebil-kasim Ali binil-hasen bin beysan min nasiri emiril-müminin rahimellâhü men karrehu ve dea lilmezkûri birrahmeti vel-mağfireti ve zalike fi vilâyeti mevlana el-melikil-adil veliyyinni-am cemalel-din behaül-islam sa'dülmille muğisül-ümme emiril-sügur ebil-muzâffer Mahmud bini ilaldı muinü emiril-müminin fi seneti seb'a ve hamsine ve hamsemie vel-benna hibetüllah binelgür-gâni.

Bu kitabe Ulucaminin avlusunun şark tarafındaki maksurenin alt katı üzerinde sütunlar arasında cebhe boyunca devam eden süslü bir yazıdan ibarettir. Bu kitabe de gene Beysan oğullarından

Tercümeler

S. Savcı

Kitabe No. 26

Besmele Yüksek ahlakın iftiharî ümeranın tacı' askerın önderi, ümetin rüknü milletin güzelliği devletin cemali, islâmın şerefi, dinin kemali, ulu serasker efendimiz, Kasımın babası Beysan oğlu Hasenin oğlu Ali (emirilmüminin yardımcılarından) masarifi kendine ait olmak üzere bunun yapılmasına kendi arzusu ile katlandı.

Kitabe No. 27

Bu kitabe bir ayeti kerimeden ibaret olup manasını yazmaktan sarfi nazar edildi. içinde (Ebülkasım, Ali bini beysan) ın adı yazılıdır ki bu maksurenin onun tarafından yapıldığına işaretir.

Kitabe No. 28

Ümeranın tacı, askerın önderi, milletin güzelliği, devletin cemali islâmın şerefi, dinin kemali, ulu serasker efendimiz, Beysan oğlu Hasenin oğlu Emir Ali, Allah ta'âlânın rızasını tahsil sadedinde kendi malından bu maksurenin dibinden tepesine kadar tamamını kendi arzusu ile yapılmasına emretti. Rahmet ve mağfiret ile onu anan kimse (yani okuyana ve dua edenlere) (Allah rahmet etsin) Bu iş kaleler emiri ümmetin sığındıranı, milletin sadeti, islâmın güzelliği, dinin cemali veliyyinimet adil ve malik efendimiz, emirilmüminin yardım-

Tenkit

Kitabe No. 26

Bu kitabedeki (Rük-nül-ümme) yi (Zeynül-ümme) (min nasiri emiril-müminin) i (Murteza) olarak kaydetmiştir. Bu kitabe münasebetile yaptığı izahlarda şunları yazıyor. : Nisan oğulları (Nisan değil Beysan dır) nı in al oğullarının vezirleri olarak gösteriyor. Kitabenin bulunduğu binaya bir in alid sarayı diyor. Halbuki namaz kılmağa mahsus hükümdar mahfelidir. Bir hayvan başı etrefında yıldız ve hurma dalları ile süslenmiş olan bu kitabenin süsleri hakkında (kitabın hamisinde) bazı mutalelari var. (Bu profil Avrupada bu asırda sık sık tesadüf edilen bir profildir. Liyondaki (Manëcanterie) nin cephesinde de bulunur. (Martain) in Fransada Roman san'atı PL. XIX a bakıla Bu Roman cephesindeki karakter inkâr edilemez. İknâ edebilmek için Civald deki Santa Maria in vol ün bir parçası ile mukayese etmek yeter.. Strzygawski das orientalische Italien dans Monatsheft für Kunst Wissensehft I e bakla)

Amidanın bu kayıtları calibi dikkattir.. Dünyada misli görülmemiş bir incelik ve güzellik ve tekâmül taşıyan Türk boylar-

ının bu yazıları yanında bir kaç dal kabartması yapamıyacakları nasıl zannedilebilir ?. Bu güzel türk eserlerini nasıl garba mal edebiliriz.

kitabe No. 27

Bu kitabedeki (Ebül-kasım den sonra emiril-müminin) kelimelerini ilâve etmiş öteki kaytları doğrudur.

kitabe No. 28

Bu kitabenin başına (innema ya'müru mesacidallahı menamene billâhi) yi eklemiştir.

Bu yazı bu gün okunamıyor siliktir. (erzatillâhi) den sonra tealâ'yi yazmamış Galiba müellif (tealâ) nın ne demek ve nasıl şey olduğunu bilmiyorda bazan (Ebil ganem bazan ebil-fetih, bazan da nokta koyarak kelimenin yerini boş bırakıyor.. Min Nasfri) yi (Murtaza) şeklinde kaydetmiş. Tarihi yanlış almış 559 demiş halbuki 557 dir. Kitabenin diğer yerleri doğrudur.

K. Baykal

Diyarbakırlı Bilginler ve Ozanlar

— Devam —

A. Şevket Kavut

(Celâl Paşa)

1170 (M. 1756) Yılında Diyarbakırda doğdu. Şehrin tanınmış Bilginlerinden (bilhassa küçük Ebubekiri Amidi,den) hususi ders aldı. 1198 (M. 1784) te istanbula gitti. Orada "Divanı hümâyun kalemine" girdi. Onu çekemiyenler şikâyete başlayınca kalemi terk etti.

Cevat paşa Celâldan bahs ederken derki : (Cilt 12. S. 76) :
"Her fende bahse kadir ve emsali nadir, şairi mahir ve münşii celilül' measir olduğu halde gayet hadidül mizaç olduğundan ihvânile imtizaç edemeyüp ( ) vadilerinde dolaşarak babi alicelerilerliyemediğinden bazı zevatın hizmeti kitabetile taayyüş eylerdi...."

Mahmut kemal bey "Son asır Türk şairleri" adlı eserinde Celâl paşanın hayatını anlatırken bundan sonraki memuriyet hayatını şöyle tespit ediyor. (Son asır Türk şairleri. S. 197) : 1204 (M. 1790) da madın emini Vusuf ziya paşasını divan kâtibi oldu. Paşa

serdarı azam ve serdarı ekrem olduğu zamanlarda da divan kitabetinde ve muharebelerde yanında bulundu. Paşanın 1223 (M. 1807) senesi evahirinde ikinci defa sedarete tayininde celâl efendi birlikte geldi. Sedaret mektubi kalemine devam eyledi llâveten darbhaneye de memur edildi. Liyakatından dolayı darp-hane nazaretinde bulunan Trabzonlu Şakir Ahmet paşanın iltifatına mazhar oldu. Müşarünileyhin sedâret kaymakamlığına nasbında Celâl efendi Haccgânlık rütbesile taltif olundu.

Onu çekemiyenler burada da fesatlık yapmaktan kendilerini alamadılar. Sedaret mektupçusu Abdülâmit beyle arasını açmaya başladılar. Celâl paşa memuriyetinden istifa ederek vezir hanında ikamet etti.

Vak'anüvis Esat efendinin anlattığına göre vezir hanınea otu- otururken bile (Bazı kurena tari- file dirayet ve rivayeti malumişahanê oldukça uhdesine rutbei

vezaret tevcihi tesmim ve sırren kendine fehim » oldu.

Bununla kalmıyan A. Hamit Celâl paşayı nefyetmeğe kalkışınca, Celâl paşa ona bir mektupla bir hicviye gönderdi. Aşağıdaki dörtlük yazdığı hicviyeden bir parçadır :

*Dehr içre ferücah ile fahr eyleme cahil
Zişt olsa kişi hul'at ile fahir olarmu
Sahip nazar ister recüli mesnedi kârin
Büstane seri laşei har nazır olarmu.*

Gene

*Hilkatin necsi mugallezmidir ey cifei kelp
Ne bu cismindeki siklet, ne bu ruhundaki bâr*
gibi beyitler ilave etmekten çekinmedi.

Bundan sonraki hayatını (Son asır Türk Şairleri) şöyle anlatır : « Şevvel 1230 (M. 1814) te nişancı payesi ve anadolu muhasebeciliği ile kadri ilâ ve niş defterdarlığı ile o tarafa isra ktlındı. »

« 19 zilhice 1230 (M. 1814) te rütbei vezaretle niş muhafızlığına, 1231 (M. 1815) te Vidin ve Nigbolu vali ve muhafızlığına, 1233 (M. 1817) de Edirne, 1235 (M. 1819) da Bosna valiliğine tayin olunarak her tarafta mütegallice ve eşkiyayı tenkil etti.»

« Mora isyanının teskini için 12 rebiül evyel 1238 (M. 1822) de rumeli ser askeri ünvanile Rumeli eyaletine nasb olundu. Esnayi rahte vefat eyledi. »

Celâl paşa tanınmış bir ozan, değerli bir askerdi. Hayatının

her safhasını bir çok mücadelelerle geçiren celâl paşa için, Vak'anüvis Sadullah Enveri zade Ali Enveri « Her fende mali kemale malik olmakla manendi celâli devvani ve ulumi arabiye ve fünuni edebiyede sahibül nesab, elsinei selasede şiir ve inşa » muktendir olduğunu kayd eder..

Celâl paşanın "Münşeati celâl" adlı bir eseri vardır. Mahmut Kemal bey "Enveri isminde bir zat Celâl paşanın müsvedatını topharak (Münşeati Celâl) ismini" verdiğini (Son asır Türk şairleri) adlı eserinde kayd eder. aşağıdaki gazel onundur.

Gazel

*Cemalinden cüda düzmek benim canı celalimdir
Celâlinle bana cevri eylesen mahza cemalimdir
Cemalin pertevinden aks olur ayıncı kalbim
Seni bir lâhza şahım görmemek ama celâlimdir
Celâlin bezmi hüsnünde bana bir özge halettir
Şahidi gamzen olsam bilmiş ol cana cemalimdir
Cemalin şem'ine cem'oldular üstadeler amma
Benim pervane veş per yaktığın halâ celâlimdir
(Celâlin) bu perişan haline rahm eyle sultanım
Esiri zülfünüm cevri gamın zira cemalimdir.*

(Sonu var)

A. Ş Kavut

İnal Oğulları ve Diyarbakır

Seyfi Alpan

Diyarbakır şehri, Coğrafi mevkiiinin önemi, servet kaynaklarının kıymeti dolayısıyla tarihi devirlerde bir çok akınlara ve muhaceretlere sahne olmuştur.

Diyarbakır şehrini çeviren surların üzerindeki, bilhassa çok kıymetli tarihi kitabeleri tetkik edersek bu hakikatı anlamak mümkün olacaktır.

Bu Karacadağ mecmuasının beşinci sayısında bulunan "Selçuk devleti ve Diyarbakır" adlı makalede, Selçuk hükümdarı Tutuş'un Diyarbakır valisi Dağtekin'e karşı ayaklanma olunca, oğlu Dukakı vali tayin ettiğini ve fakat bu da idare edemeyince « İnal » adında bir Türk beyinin geçtiğini yazmıştım.

Bu yazımda, İnal oğullarını Diyarbakırdaki hakimiyetleri bakımından anlatacağım.

Diyarbakırdaki Ulu camiinin büyük cephesi üzerindeki kitabeleri tetkik edersek, İnal oğullarının Diyarbakır'da, dört kuşak devam eden ve babadan oğula geçen bir saltanat kurduklarını görürüz. Lakin bu hitabelerde en başta Selçuk saltanatının ismi yazılmıştır. Bu hale göre, bu İnal oğulları sülalesinin selçuklara bağlı olarak varlıklarını muhafaza

edebildikleri anlaşılmıştır.

İnal oğulları boyunun başında Emir Şadar vardır. Bundan sonra kardeşi İnal Diyarbakırın idaresini eline almıştır. (Yıl 490) İnal ölünce yerine oğlu, 493 yılında Fahrüddeve İbrahim gelmiştir. Bunun idaresi 500 yılına kadar devam etmiş ve 503 senesinde ölmüştür. Bundan sonra da « Sadüddeve İlaldı » vali ve hükümdar olmuştur. Bu hükümdar Mardindeki Artuk oğullarından « Necmettin İlgazinin » kızı Yunna Hatun ile evlenmiştir. İşte bu suretle iki Türk sülalesi birleşmiştir. Bu gün türkiyenin ekonomik hayatında rol oynayan Erganideki Bakır madeni bu Türk idarecisinin gününde bulunmuştur. Sadüddeve İlaldı 536 yılında ölmüştür. Bunun ölümünden sekiz sene evvel [528] Musul hükümdarı İmadettin Zengi Mardin hükümdarı Demirtaş Hucamettin ile birleşerek Amit şehrini (Diyarbakır) almak için sarmışlardır. Fakat şehrin sarılması [Muhasarası] çok uzun sürmüştü, bu sebepten cayararak Savur kalasını kuşatıp almışlardır. [Binaenaleyh bu kale artık, Mardin hükümdarı Demirtaş Husamettin'in idaresine geçmiştir.

Biraz yukarda yazdığım veç-

hile, 536 yılında Sadüdevle İlalî-nin ölümünden sonra oğlu Cemaleddin Şemsülmülük Mahmut [536-579] geçti. Bunun idaresi zamanında, 538 yılında, Musul hükümdarı İmadettin Zengi, Amit şehri civarındaki küçük kaleleri aldıktan sonra bu şehirle Hani kasabasını da kuşatmıştır.

Fakat sarış [Muhasara] uzayınca 528 yılında Mardin hükümdarı ile beraber yaptığı müşterek sarışda olduğu gibi yine Diyarbakır almamadan geriye döndü Musul hükümdarı « İmadettin Zengi » bir sene sonra üçüncü defa olarak, 539 yılında yine Diyarbakır almak teşebbüsünde bulunmuş ise de bir netice elde edememiştir.

[Cemalettin Şemsülmülük Mahmut] 579 yılına kadar Diyar-

bakır hakim olmuştur. 579 yılı içinde ülkesi Artuk oğullarının eline geçti, Buraya kadar verdiğim kısa izahatımdan anlaşılacağı üzere Diyarbakır bir biri arkası sıra gelen çok kıymetli Türk idarecilerinin oturdukları ve bu soydaşlarımızın dehasını ve yapıcı ruhunu gösteren tarihi bakımdan kıymetli kitabeleri, vesikaları havi bir şehrimizdir.

Diyarbakıra ait tarihi "Bibliografya" Lisemiz Felsefe öğretmeni Kâzım Baykal tarafından bu mecmuuda yazılmaktadır.

Lise Coğrafya Öğretmeni

S. Alpan

KARACADAĞ

Karacadağ her gün hürrem,
Beyaz kürke bürünürdü.
Yüksekteydi kütüphanem,
Penceremden görünürdü.

İlk baharda kar azalır
Yeşerirdi yamaçları.
Lâkin yine beyaz kalır,
İdi bazı kıraçları.

Yaz gelince kalmazdı kar
Fışkırdı bin pınar.
Şehrin suyu ordan çıkar,
Ordan eser garp rüzgârı.

Kışın derdim kar altında
Bir esrarlı cihan yatar.
Bir gizli göl var altında :
Her gün güneş ona bator.

Akşam yapar donanmalar ;
Bu perinin aşıkları.
Sandalına çiçek dolar,
Yaldızlanır her kenarı.

Çocuklukta penceremin,
Ufukları bu dağlardı.
Aşkıydım ben hücremin,
İçinde bin hüsn çağlardı.

Babam bana yaptırmıştı,
Bu istiğrak yuvasını.
Gönlüm burda kaptırmıştı
Bütün şiire hulyasını,

Babam bir gün dedi» dağın,
Hep okursun biraz da bak
Karşındaki karlı dağın
Şiirleri daha sıcak.

Önce her yaz ecdadımız,
Göç ederdi bu yaylaya.
Yazılıdır bin adımız,
BİRER YURDA YAHAH ÇAYA.

“ Kanıklı suyu ,, kanıkların
Her yaz sürü otlağıydı.
“ Koyun gözü ,, bilki yazın,
Ak koyunlu durağıydı.

“Kamereski,, “havz,, tıftıl,,
Birek boyun yuvasıydı.
“Keklik,, “mandel,, “Selvin,,“çığrtl,,
BİRER SOPUN OBASIYDI .

Süt pınarda her gün erken
Beyaz kızlar yıkanırdı.
“mınre,,de bir su içen
Pir kendini genç sanırdı.

O zamanlar Diyarbekir.
Bize yalnız bir kışlaklı.
Boşalırdı yazın şehir
Her kes dağa çıkacaktı

Saf havalı bu yaylada
Hastalıklar yaşamazdı.
Gelse bile kapısına
Eşiğinden aşamazdı.

*O zamanlar Diyarbekir
Gülbüzlerin ülkesiydi.
Bilmezdi sıtma nedir
Duyulan hep zevk sesiydi.*

*"Karacuk,,dan getirmişti (1)
Oğuzlar bu güzel adı.
Diyarbekir onsuz şimdi ,
Bundan kırık sağ kanadı.*

(Küçük mecmuadan Ziya Gökalp)

(1) Karacuk "Farap,, şehri ci-
varında bir dağdır. Aristodan

sonra Felsefede ikinci muallim
tanınan (Farabi) bu şehirde bir
tarhanın torunu idi.

Selçuk ve Osmanlı türklerinin
dedeleri olan Oğuzlar kışın farab
şehrinde oturur yazın " Karacuk
dağına ,, çıkarlardı. Diyarbekir de
Birecik de , Ankaradaki karaca-
dağlar adlarını bu eski yayladan
almışlardır. Oğuzlar Musulda da
bir dağa " Karâcuk ,, adını ver-
mişlerdir.

Ziya Gökalp

Bir Nasihat

Bir arkadaş , (Karacadağ) adında bir mecmua neşredildiğini ve benim bu mecmuaya yazı vermemi istedi. Bu güzel teklifi kabul ederek mümkün olan yazı yardımlarını yapacağımı söyledim. Çok iyi düşünülerek neşredilen bu mecmuayı Diyarbakır gibi kültür, ekonomi ve ziraatı ilerlemiş olan bir şehirde züraî yazıların bulunmasını sevinçle karşılayarak bir an evvel işe başlamak için bu küçük mecmuaya geçecek yazıyı tasarlamak lazım geldi ve mevsim gözetilerek dut bahçeleri ve dut ağacı hakkında yazmağı muvafık buldum. Ve oradan işe başladım.

Diyarbakır çok eski bir mazisi olan tarihi ve aynı zamanda ipekçiliğiyle tanınmış bir memleketimizdir. Etrafından geçen bol suları, verimli toprakları ve çalışkan ahalisile nümune olmağa sezâ bir yurt parçamızdır. Bir çok inkılaplara sahne olan bu yurt ; nihayet bundan 600 sene evvel Osmanlı türklerinin bulunduğu bu 600 sene içinde Diyarbakırda ipekli sanayiada oldukça ilerlemiş ve meşhuri alem olan ipeklilerle her tarafça tanınmıştır. Bu vaziyet te büyük savaşın başlangıcına kadar

devam etmiştir. Büyük savaşın başlamasile diğer sanayi ve şubelerimiz gibi bu güzel ziraat şubemizde sarsılmaktan kurtulmamıştır. Ve en mühim ihraç mahsulü olan koza ve ipekçiliğimizde gerilemeğe başlamıştır.

Umumi harpten evvel senevi tahminen 45—50 bin kilo ham ipek istihsal eden ve bunu tamamen mensucatâ kalb ederek Diyarbakıra her sene yüz binlerce altın para getiren bu mahsul , burada da evvelkinin bir kaç misli azalmıştır. Bunun yanında ipek böceği tohumu ihracatımızda aynı vecihle zarara uğramıştır.

Büyük savaşta bütün ihraç merkezleri , kapılarını yüzümüze kapamasile koza mahsulümüz tamamen iç sanayimizin istihlak edeceği cüzi miktara inhisar etti.

Günbegün azalan memleket kozacılığı maatteessüf bu hızlı yürüyüşüne ayak uydurmak imkânını bulamamıştır. Bu düşme , ta kurtuluş savaşına kadar devam ederk bundan sonra kozacılık ağır ağır dirilmeye başlamış isede yine eski mahsul miktarını bulamamıştır.

Dünya koza istihsalatının artı-

rilması yolunda bütün Avrupa ve Asya böcekçi memleketleri gibi memleketimizde de yapılan çalışmalar lâyikile semere vemiştir. Bunun sebepleri arasında birinci dereceyi teşkil eden dünya suni ipek istihsalatının dev adımlarile her gün artmış olmasıdır. pek az koza dahil olan ve madde esasıyesi olan ot ve pamuktan ibaret bu maddenin tabii ipeğe karşı yaptığı rekabet şayanı hayrettir. Avrupada böyle olduğu gibi ; memleketimizin ipekli sanayii üzerinde de aynı sarsıntıları yapmaktan hali kalmamıştır. Moda iptilası , memleketimizin umumi ve büyük dertlerinden biridir. Göz alıcı ve pek ucuz olan bu kumaşlar bizi de arkasından sürükleyip götürmüştür. ve yerli mahsulatımızın rağbetten düşmesine sebep olmaktadır.

Kozacılığımızın ilerlemesine mani olan bu esaslı sebep arasında birde memleketimize mahsus olmak üzere dut bahçelerinin öteden beri uğradığı suiistimali görüyoruz. Evet, ipek böcekçilerinin besleme zamanında ve bilhassa, büyük yaşlarında Mardin kapıdaki (Esfel) bahçelerine gidilirse bu elim vaziyet derhal anlaşılır.

Amenin gelişi güzel ve amansız balta derbeleri insanı korkuttur. Buranın ileri gelmiş çiftlik sahibi ve aynı zamanda geniş dut bahçelerine sahip bazı kimselere bu elim vaziyeti anlattım. Ve bir iki ağaç üzerinde budama usulü-

nü yaparak gösterdim. Fakat hiç aldırış eden olmadığı gibi , söylediklerimiz de bir masal gibi dinlendi. kendi kendime acıdım.

Hulâsa : ben bu misalleri burada çoğaltarak canınızı sıkamak istemedim. Ve asıl mevzuumuz olan tut ağacına geçmeği muvafık buldum.

Dut ağacı , ağaçlar içerisinde en çabuk nişan ve mahsul veren bir nevidir. Çok sulak olmamak şartile 60 seneye kadar süren uzun bir ömre maliktir. Bazı orman ağaçları zeytin ağacı istisna edilecek olursa ; dut ağacından sonra ömürlü diğer bir ağaç yoktur. Rençberin en dar ve ihtiyaçlı bir zamanında imdadına yetişir. ve bir kaç kutu böcek beslemekle kendini az zamanda paraya kavuşturur.

Dut ağacının bu kadar tabii ve yüksek meniaatlarına karşı, bunu ihmal etmeğe sebep nedir? soruyorum..

Baba ve ecdadımızın altın dolu sandıkları ve annelerimizin dizi dizi beşibirlik , mahmudiye ve kol larındaki sıra sıra altın bilezikler ne ile meydana gelmiştir. Biraz düşününüz. Hep topraktan kazanılan servetler değilmi?..

Biz toprak ziraatını ihmal ettikçe fakirleşmiş ve bir türlü belimizi doğrultamamışız. Bu ihmal daha nekadar devam edecek?.

Avrupa medeniyetini kendimize örnek edindik; onların istihsal sahasındaki çalışmalarını neye örnek edinmiyoruz. Ve gösterdikleri güzel yollardan gitmiyoruz. Bu devirde ; milletin medeniyeti, yalnız sosyal hayata olan intibakile değil ; belki onun istihsal sahasındaki muvaffakiyet ve kabiliyeti ile ölçülür olduğunu bilmeliyiz.

İşte kardeşler ! Biz sizin en yakın dert ortaklarımız ; sizin her

türlü müşküllerinize hemderd olmak isteriz. Bir olalım ve elele verelim. Bildiklerimizi biz size siz de gördüklerinizi duyduklarınızı bize anlatınız ; dertleşelim.

(Dutçuluk ve dut ağacı nasıl yetiştirilir) adında bir kitap neşrediyoruz. Bu kitap yakında çıkacaktır.

Diyarbakır Böcekçilik istasyonu müdürü

Faik

Sevinç ve Utanç

F. İnanç

Bu sene orta okulun birinci sınıfına giren bir öğrencim izinli buraya geldiğinde eski okulunu ve öğretmenlerini ziyarete gelmişti ; sevindim.

Bu iyi kalpli çocuğumuzla konuşurken müsbet bir noktaya temas etti.

Öğretmenim affedeasiniz geçen gün derse kalktım ondalık kesir yazarken nokta koydum bölükleri okurken virgül koydum. öğretmen; dikkat sözüyle beni ikaz etmek istedise de ben gene ısrar ettim, bunun üzerine öğretmen sinirli bir sesle kesirde virgül çarpayda nokta kullanılacağını anlattı, ben bittabi ısrar edemedim [çünkü [iki öğretmenden birini yalanlamak mecburiyetinde kalacaktım dedi ve sustu.

Ben her iki öğretmenin doğru olduğunu orta okulda işin değiştiğini kızarak, utanarak söyledim (çünkü ilmi bir kandırış değildi)

Her şey değişebilir. Fakat müsbet ilimlerin ana çizgileri değişmez tekâmül eder. Çocuk ilk okulda aldığını red değil tamamlamaya uğraşacaktır. Halbuki bu günkü

yazılan kitaplar çocuğu değil öğretmeni müşkül duruma sokmuştur.

Bunu iki sene evvel ilimiz öğretmenler konferansında mevzuu bahis ettim. Maarif müdüründen Maarif Vekletine yazılmasını dile-dim.

İlk okullar programının 182 inci sayfası ile ilk ve orta okul kitap sayfaları gözümüz önünde olunca her iki öğretmen maddi tñhmetten kurtulur. Fakat çocuk-ların töhmetinden kurtulamaz.

F. İnaç

—≡≡≡ Beyazlığa Aşık ≡≡≡—

Öğretmen S. Özbek

Her neredeki bir ramazan gecesi ni hatırlasam, Bana Teda'i ile beyaz bir geceyi hatırlatır.

Yine böyle ramazanın ortalarında idi. oranın gürültülü muhitinde sükûn, ancak geceden sonra başlar, Gürültüden bıkan kulaklar; bu yarım sessizliği derin bir sükûn zan ederler.

Mehtap bütün geceyi beyaz ışıklar ile adeta kaplamıştı sanki her şey beyazlaşmış, her tarafta beyaz bir derinlik var gibiydi... Bu beyazlık içinde donuk, donuk hareketsiz gölgeler... Ötede beride dizilmiş çiçek saksıları ne hoştu. Tam bu zamanlarda O, bahçenin ortasındaki kiraz ağacının dibinde kergesine yarı eğilmiş. durmadan işlerdi.

Mehtabın paslı gibi ışıklarına dayanamazdım. Onun her şeyi böyle gündüz gibi göstermesini doya doya seyir ederdim. bunu o da biliyordu.

Bilmem neden... Böyle gecelerde hep kiraz ağacının altında işler, yorulmaz ve bıkmazdı.

Bu sessizlik içinde kergesinin bitmemesini ister gibi başını sağ omuzu üstüne koyarak dalğın dalğın düşünür sonra uzaklardan çekiyormuş gibi, göğsünü serin

hava ile doldurur ve başını bu sefer sola meyletirerek tekrar dalardı.

Arada sırada bir iki öksürük onun bu isteğini bozardı.

İşte o gece, kiraz ağacının beyazlı, siyahlı gölgeleri içine oturmuş, dekoltesinden sıyrılmış beyaz omuz başlarını atkısıyla örterken gördüm. Onu hülyalarından ayırmamak için, bahçenin koyulaşmış çimenlerine basa basa gittim. Tahta havalenin kapı vazifesini gören kırk tahtaları arasından atlayarak, kiraz ağacının arkasına bir kedi gibi korka korka yanaşım.

Benden daha uzun görünen gölgemi saklamak için gül fidanının arasına uzandım. sürüne sürüne ta yanındaki saksılığa kadar gittim.

Kendisine okadar yakındım ki ciğerlerini dolduran serin havanın sesini bile işitiyordum.

Koyu gölgelerin [altında nefes almaktan çekiniyordum. Bilmem neden! bu kadar korkuyordum. Her mehtaplı gecede gördüğüm konuştuğum ondan bu kadar korkmak çok tuhaf.. Diyordum fakat benim heyecansız geçmiş bir saatım bile yoktu. Hiç yoktan bir

iş çıkarır, her şeyden hakikatı bulmak için uğraşır, ondan bir heyecan yaratırdım. Her şeyde her işte kalbimin ser ve süratli darbelerini, Kanım sıcak, Mütereddid cereyanını, Müfekkiremden dağılan kelimelerin boğazımda düğümlenmelerini duymak, anlamak isterdim.

İşte hep bu heyecanı yaratmak içindir ki onun ayağı dibinde onu seyre gelmiştim. Mavi pamukâkisinin ucundaki iğneyi önündeki beyazlığa sapladıkça; damarlarımda sıcak bir titreyişin dolaştığını hisederdim. Ağacın altında

semanın parça parça görünen maviliklerini beyaz zemin üzerine nakşediyordu. Hâlelerle süslediği bu mavi parçalar benliğimde tarif edilmez bir his uyandırırdı. Okadar füsunkâr... okadar ruhlı idi ki.. yumuşak parmaklarının ucunda kimbilir nasıl sihirli bir sanat vardı.

Şairlerin tasvir edemedikleri semayı o nakşediyordu. Onun ilhamkâr işlerini görmek hep görmek istiyordum.

Arkası var

Öğretmen

S. Özbek

Okul ve Himaye Hey'etleri

Ömer Öner

Okullarda, Eğitim ve öğretim faaliyetleri meyanında sosyal faaliyetlerinde pek büyük yeri vardır. Okullara ait talimatnameleri bir kere olsun gözden geçirecek olursak sosyal faaliyetleri alakadar eden bir çok maddeler gözümüze çarpar Canlı ve cansız bütün muhitile küçük bir sosyeteden ibret olan okullar , bu maddeleri ? işlemek mecburiy. tindedirler. İlkokullar talimatnamesinin 125 inci maddesi sosyal faâliyetlere ayrılmıştır. Bu madde yerine ve ehemmiyetine göre bir çok fıkraları ihtiva etmektedir. Biz burada bahsimizi alakadar eden yalnız bir fıkrasından bahsedeceğiz. 9 uncu fıkrasından

Bu fıkrada : Mektepte fakir talebeye yardım için mümkün olan yerlerde küçük teşekküller vücuda getirilmesi teşvike şayandır. İlk cümle ile , okulun yoksul çocuklarının himaye işi açıkça tebarüz ettirilmektedir. İlerisi için pek hayalî olacak bu gibi yardım işlerini yapacak büyük veya küçük teşekküller meydana getirmek hemen her okulda mümkündür. Yeterki öğretmenlerle beraber talebe

velilerinin elbirliği işi burada da kendisini gösterebilir. Ve bu hayırlı madde ile olan yakınlıklarını unuttuk kadar bigâne bulundurmasın'

Bilindiği üzere , öğretmenlerle talebe velileri okul himaye hey'etinin tabii üyeleridirler. Heyeti kendileri meydana getirirler. Bu hey'et yıllık toplantılarından başka münasip görülen günlerde de toplantı yapar. Toplantılarda genel olarak yoksul çocukların sayısına göre ihtiyaçlar ve bu ihtiyaçları karşılayacak teberrü miktarı tesbit edilir. Ve aralarından ayıracak oldukları idare heyeti de esas işlerle günü gününe alakadar olur. Bir başkan , veznedar , muhasip ve üyelerden meydana gelen idare hey'etinin işleri az değildir. Heyetin ilk olarak teberrü miktarına göre ve tedrisat müddeti dahilinde bir bütçe meydana getirir. Bütçede yapılacak olan sarfiyat şu ihtiyaçlar karşılığı olur.

A — Kitap , defter, kalem ve kâğıt gibi okul malzemesi.

B — Elbise, ayakkabı gibi geyimi alakadar eden kısım.

C — Öğle yemekleri.

Teberrü toplamak , sarfetmek sarf evrakını günü gününe tutmak idare hey'etinin başlıca ödevlerindedir.

Dikkat ve itinaı elden bırakılmıyarak ciddi ve verimli bir şekilde bu gibi himaye heyetlerine bütün okullarımızda geniş sahalara ayırmak çok yerinde bir iştir. Günlerce midesine bir kaşık sıcak yemek girmeden okuluna devam eden talebeler vardır.

Sırtı gömleksiz, bacağına parçalanmış bir donla ayağı çıplak ne kadar talebe vardırki derslerinin bir saatini bile ihmal etmemekte ve kültürümüzün dağıttığı ışıklı feyizden istifadeye çalışmaktadırlar. Bu hal yalnız öğretmenlerinin kalplerini sızlatmıyor. mini

mini okullu arkadaşlarının da yüreklerinde birer acıdır.

Devletin bu husustaki mesaisi teşekkürle şayan denecek kadar büyük ve geniştir. Her yıl okullarımızın yoksul çocuklarına gerek yurt dahili ve gerekse yurd harici binlerce liralık yaptığı yardımları görüyoruz. Maarif cemiyeti çocuk esirgeme kurumu birer canlı misaldir.

Yalnız gönül isterki ; hal ve vakti az çok yerinde olan talebe velileri de okullarla elbirliği yaparak bu hayırlı işlerde daima öna-yak olsunlar. Bu bir hamiyet işi olmakla beraber aynı zamanda bir ulus ve bir yurd işidir de.

Ömer Öner

HÂLKEVİ

Girdikçe kapısından,
Vecd ile coşar gönlüm.
İçtikçe havasından,
Şevk ile taşar gönlüm.

Bağlandı benliğimiz
Bir yavru gibi ona:
Koşuyoruz hepimiz,
Koşuyoruz bağına.

Göksümüzde parlıyan,
Biricik ışıktır o.
Özümüzde parlıyan,
Türklüğe aşıktır o.

Merhamet, şefkat onun
Yegane üküsüdür.
Türk bayrağı boynunun.
En kıymetli süsüdür.

Baktıkça her taşına,
Görürüz atamızı.
O takmıştır başına,
Altı ok armamızı.

Liseden ; Nevzat Gündoğdu

Bu Ay İçinde Evimizde Olup Bitenler

Halkevi Başkanlığı

Cahit Çubukcu'nun Diyarbakır mebusluğuna seçilmesi üzerine açılan evimiz başkanlığına, senelerdenberi evimiz içtimaî yardım komitesi başkanlığını yapmakta olan Dr. Neşati Üster inha edilmiştir.

Çay Ziyafeti

Diyarbakır mebusluğuna seçilen evimiz başkanı Cahit Çubukcu ve Urfa mebusluğuna seçilen evimiz yönetim kurulu üyesinden ve şehrimiz belediye reisi Şeref Uluğ şereflerine evimizde bir çay ziyafeti verilmiştir.

5 Nisan ATATÜRK günü

5 Nisan ebedî şef ATATÜRK'ün Diyarbakırın fahri hemşeriliğini kabul ettiği gündür. Bu günü bütün Diyarbakırlılar bu yıl'da büyük ve içten gelen coşkun bir heyecanla kuttaladılar.

Öğleden evvel belediye meydanında vali Dr. Mithat Altok ve evimiz yönetim kurulu üyelerinden Osman Ocak tarafından ATATÜRK'ün büyük inkılapçı şahsiyetine, Diyarbakırın alakasına ve Diyarbakırın fahri hemşeriliğini kabulünün tarihçesine dair sözler söylendi.

Öğleden sonra evimizden Dil, Tarih, edebiyat komitesi üyeleri tarafından hoparlörlerle ayı mevzu üzerinde neşriyat yapıldı.

Hoparlör Neşriyatı

Evimiz, şehirde halkın toplu bulunduğu muhtelif yerlere konan hoparlörlerle muntazam neşriyat yapmağa başlamıştır. Her gün Ankara radyosunun öğle ve akşam programları bu vasıta ile şehirde neşir edildiği gibi her akşam plak neşriyatı yapılmakta ve konferanslar verilmektedir.

Bu konferanslardan birincisi 9 Nisan'da evimiz Dil, edebiyat, tarih komitesi başkanı kâzım Baykal tarafından Diyarbakır antıları hakkında yapılmış ve büyük bir ataka ile dinlenmiştir.

Kitapsarayın Tasnifi

Kitapsarayda fiş usulünün tatbikına başlanmak için bütün kitapların tasnifine başlanmıştır.

Zehirli Gaz Kursları

Zehirli gazların mahiyet ve korunması hakkında 10 Nisan pazartesi gününden itibaren haftada 3 gün konferanslar verilmekte başlanmıştır. Merkez hükümet tabibi Dr. Mahmut İlbeli ve sıtma mücadele tabibi Dr. Aslan tarafından verilmekte olan bu konferanslar evimiz salonunda kalabalık bir kütle tarafından dinlendiği gibi hoparlörlerle şehirde de neşir edilmektedir.

Konser ve Konferans

13 Nisan'da evimiz Ar kolu tarafından klasik parçalardan mürekkep bir konser verilmiştir. Konserde öğretmen Şeref Kışmır tarafından tarihin muhtelif devirlerinde akdeniz mevzulu bir konferans verilmiştir.

Portatif Sinema Makinası

Evimiz, köylerde ve şehirde açık hava-da sinema göstermek için portatif bir sinema makinası temin edilmiştir.

Hamit günü

Hamit günü, evimizin Dil, tarih, edebiyat komitesinin tertip ettiği zengin bir programla yaşatıldı. Hoparlörlerle yapılan neşriyatta merhumun hayatı, eserleri hakkında heyecanlı sözler söylenmiş ve şiirleri inşat edilmiştir.

Hapisaneye Hoparlör Kondu

Evimiz gerek kendi neşriyatını ve gerek Ankara radyosu programlarını yaymak için şehirde tesis ettiği hoparlör şebekesini genişletmeğe devam etmektedir. Bu arada Diyarbakır hapisanesine de bir hoparlör koymuştur. Bu suretle kesif bir vatandaş kütlesi bu neşriyat ve günün hadiselerini yakından takip edilecek imkânını kazanmış bulunuyor.

Diyarbakır Hakkında Yapılan Etütler

Yazan K. Baykal

18 — Mir'etül - iber.

Mufassal tarihi umumi Diyarbakırlı Sait paşa 1305

Dokuz ciltli umumî tarihtir sekizinci cildin 14 üncü sayısından 77 inci sayfasına kadar ve (Bilâdi cezireden Diyarbekirin kurunu vusta vekayii tarihiyesi) başlığı ile başhyan uzun bir etüd vardır. Mardindeki artık oğullarının İlagâziyye şubesine kadar uzun malumat vardır. Şehrimizi ve çevresini zamanına göre güzel anlatan bir etüdtür.

19 — Amid.

1324 te Amidi matbaasında basılmıştır. Mecmuayı çıkaran (Ali emiri)dır Milli, fenni, edebi, içtimai gazete.

Birinci numarasını gördüm. Diyarbakır ediplerine ait bir kaç yazı ile bazı ozanların gazellerini ihtiva eder. Diyarbakırın osmanlılara geçişini. bir yazı ile şehrimizi tanıtan bir gazetedir. Her halde öteki sayılarında daha iyi malumat vardır,

bir koleksiyonu elime geçerse neler yazdığını biraz daha uzunca yazarım.

K. Baykal

İmtiyaz sahibi : Diyarbakır Halkevi
Umum Neşriyatı idare eden
Avukat Ağâh Arman

Diyarbakır Basımevinde basılmıştır